

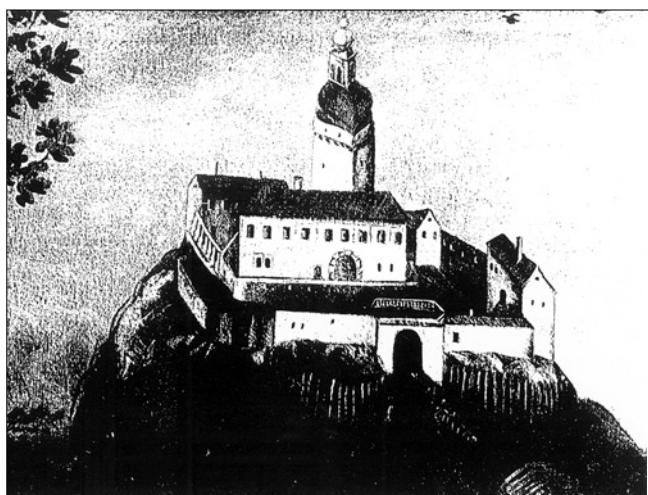
IDENTIFIKACE STŘEDOVĚKÉHO JÁDRA HRADU SÁDKU A JEHO VÝVOJ

MIROSLAV PLAČEK

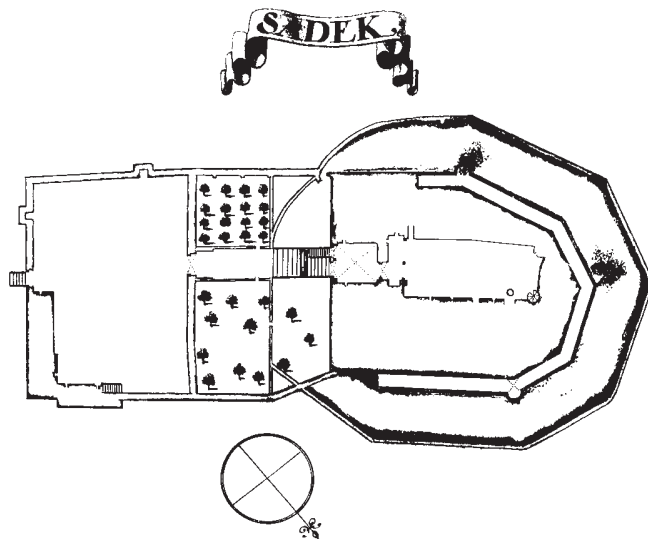
V pátém čísle sborníku *Castellologica bohemia* se stať R. Vrlý dotkla počátků dosud relativně málo poznaného hradu Sádka (okr. Třebíč). Upřesnil tak část vlastní, poněkud šířeji koncipované představy o jeho vývoji. Důvodem dlouhodobého odborného opomíjení hradu byla mj. jistě i skutečnost, že neexistovalo zaměření hradu, a tudíž se i tento autor věnoval jeho dvěma věžím a nemnoha dochovaným detailům. Vedle břitové věže, znovu zjištěné K. Svobodou a následně též A. Bartuškem, objevil R. Vrla ve hmotě západního křídla druhou, ovšem již hranolovou věž a identifikoval nádvorní zeď paláce.¹⁾ Dobrou představu o celém areálu autor navíc poskytl publikováním kvalitního kavalírního pohledu. Hrad a okrajově i jeho vývoj, ovšem historicky ne vždy zcela přesně, byl několikrát zmíněn v literatuře a nejobsáhlejší je umělecko historické hodnocení B. Samka.²⁾

K výraznému prohloubení poznání došlo při zpracování programového projektu Ministerstva kultury, při němž byl nositelem a autorem tohoto článku hrad prozkoumán a ručně, bohužel bez možnosti náročného použití optických přístrojů, též zaměřen. Výsledky následně stavebně historické analýzy jsou předloženy níže.

Hmota hradu sjednocená několikanásobnými přestavbami stojí na protáhlém vrcholu osamělého zalesněného kopce (564 m n. m.), o 90 m převýšeného nad Kojeticemi, ovšem na k. ú. Čáslavice v okrese Třebíč. Stejnomená podhradní ves, nyní dvůr na jihozápadním úpatí kopce je od zámku vzdálena 1200 m. Kolem výškově vyrovnaného jádra zčásti obíhá poškozená parkánová zeď s drobnými protáhlými a zaoblenými baštami a obezděný příkop. Též na vnější straně jeho kontreskarpy jsou zbytky kamenného zdiva, které snad byly plentou obezděného valu, z níž vystupovaly níže zmíněné flankovací prvky. Za mostem do jádra, na mírněji klesajícím východním hřebenu se rozkládá renesanční předbrání, do jehož jižní části byl na počátku 18. století vložen barokní pavilon a ještě dále východním směrem, ve svahovém spočinku, patrně pozdně gotické a ještě později významně přestavované předhradí. Také ono je přístupné mostem přes příkop, který ještě v 19. století existoval a dva oblouky mostu stále ze záspy vystupují. V rámci projektu byla však předhradí věnována jen minimální

Obr. 1: Sádek na olejomalbě z konce 17. století (Západo-moravské muzeum Třebíč).

Obr. 2: Hrad Sádek, situční plán z počátku 18. století (fond Reichsstadt Nürnberg v tamějším Staatsarchivu).

pozornost, a proto jeho kvalitní rozbor a datování zůstává nadále na programu.

Počátky hradu odráží predikát (de Zadek) Štěpána Ungara (Uhra) z roku 1286. Byl toho jména snad již třetí, jeho předek se jmenuje poprvé roku 1239, a rodové příjmení nejen naznačuje původ rodu, ale záhy se načas projevil v názvu hradu - Ungersberg. Protože se Štěpán píše bez přídomku ještě roku 1270, hrad tedy asi vznikl mezi léty 1270 - 1286.³⁾ S poněmčeným názvem se hrad uvádí od roku 1312, např. v souvislosti s trestnou výpravou Jana Lu-

1) R. Vrla, Hrad Ungersberg před rokem 1312, CaBo 5, Praha 1994, s. 129 - 134; Týž, Hrad Sádek (Ungersberg), Naším Krajem 6, Třebíč 1994, s. 1 - 21; K. Svoboda, Hrad Brumov - jeho stavební vývoj a význam v dějinách naší hradní architektury, Naše Valašsko XI, 1948, s. 118; srov. A. Bartušek, Nově zjištěná raně gotická věž na hradě Sádce, Umění II, 1954, s. 161 - 162.

2) L. Hosák - M. Zemek, Hradky zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I, Jižní Morava, Praha 1981, s. 208; M. Plaček, Hradky v povodí Jihlavy a Rokytné, VVM XLIII, 1991, s. 147; F. Dvorský, Vlastivěda moravská, Třebický okres, Brno 1906, s. 374 - 385; B. Samek, Umělecké památky Moravy a Slezska I, [A - I], Praha 1994, s. 341 - 342.

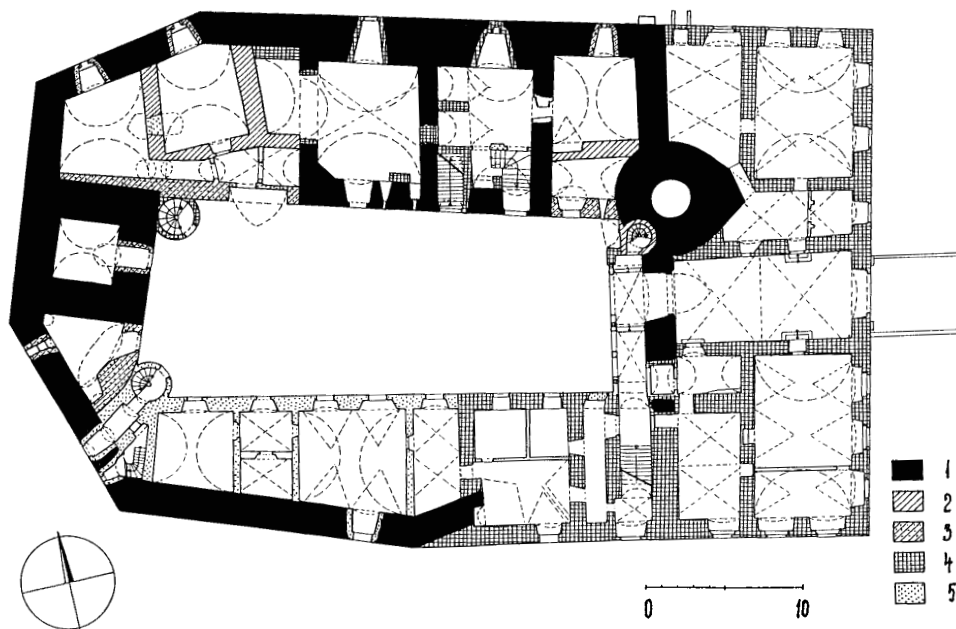
3) CDM IV, č. 238; CDB III/2, č. 212; CDM V, č. 627.

cemburského proti zemským zhoubcům, případně jeho odpůrcům. Barvitě tuto událost popisuje Zbraslavská kronika, která však za obránce hradu pokládá Jimrama z Boskovic. K změně došlo patrně proto, že mezi rebely byl také Archleb z Boskovic, za jehož omilostnění se roku 1313 přimlouvá řada pánů, mezi nimiž figuruje také podrobný Jimram z Ungersberka.⁴⁾

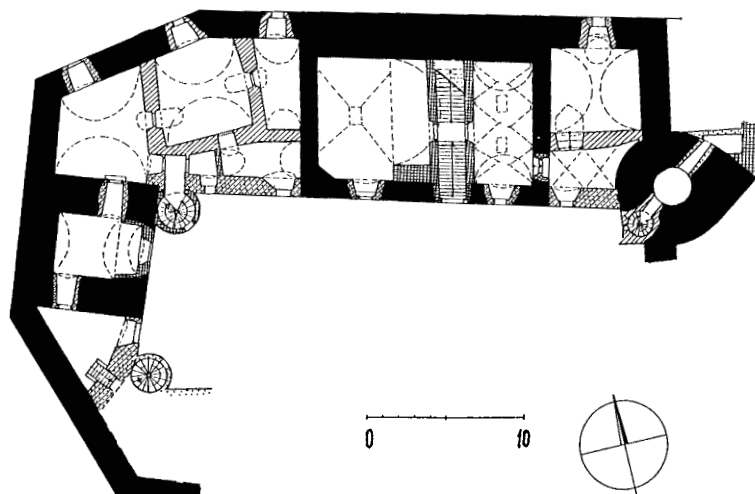
V diplomatickém materiálu se o dobytí hradu hovoří 20. července 1312, kdy král Jan vzal na milost skupinu šlechty kolem opavského vévody Mikuláše a Friduše z Linavy. Jimram se přidržel Jindřicha z Lipé a snad díky tomu se stal kastelánem na hradě Bzenci. V této funkci se uvádí roku 1320 a 1324 ve Bzenci datuje listinu, v roce 1330 byl již mrtvý a zůstala po něm vdova Markéta.⁵⁾ Nelze vyloučit, že se Jimram na Bzenci načas usadil a získal v okolí majetky, neboť jeho následníci pak dlouho seděli na Kunovicích. Důvodem byla zřejmě neobyvatelnost poškozeného Sádku, vždyť i příslušníci rodu, kteří zůstali v jeho okolí, se pomalu začali psát po jiných sídlech. Sádecké zboží roku 1358 totiž držel spolu s Oldřichem z Kunovic Jimram z Újezda, který 1373 prodal Sádek - horu Hradiště v Kojeticích - Filipovi a Vznatovi z Jakubova.⁶⁾

Tito prokazatelně zadlužení členové větve rodu zubří hlavy jistě na poustce mnoho nepodnikli, naopak zboží přepustili věřitelskému konzorciu brněnských a znojenských židů. Od něho roku 1387 koupili statek bratři Jaroslav a Markvart ze Šternberka a po smrti prvního z nich ho 1399 Markvart zapsal Hynkovi z Valdštejna.⁷⁾ Při převodu opět hrad nefiguruje a zdá se, že obnovu pobořeného hradu lze přičíst teprve Valdštejnům.

Bezprostředním důvodem revitalizace mohla být smrt Hynka, zv. Nistějka na samém počátku 15. století a rozdělení moravského zboží mezi syny Jindřicha (zdědil Rokštejn), Heníka (Hynka - Židlochovice, Drahotuše a Holštejn) a Zdeňka, který se usadil na obnoveném Sádku. Podílel se

Obr. 3: Hrad Sádek, analýza půdorysu spodního podlaží jádra. Legenda vyznačení zdiva: 1 - předpokládané zdivo raně gotické, 2 - zdivo z obnovy na počátku 15. stol., 3 - pozdně gotické zdivo, 4 - renesanční zdivo (z pozdního období Bohunků z Pernštejna a z velké přestavby Valdštejnů), 5 - barokní zdivo. Bílé jsou polozemské konstrukce z 19. a 20. stol. (všechny kresby a fotografie autor, 1999).

Obr. 4: Hrad Sádek, analýza půdorysu mezipatra.

na něm s Jindřichem, který se po něm roku 1421 také psal.⁸⁾ V roce 1444 došlo k opětovnému přerozdělení rodových panství a Zdeněk podržel k Brtnici pobořený hrad Rokštejn a Sádek předal Jindřichu Janovi, synovi bratra Jindřicha.⁹⁾ Ještě za Zdeňka, v roce 1432, působila ze Sádka jeho ozbrojená rota a rok nato uzavřel příměří s Petrem z Kravař. Neověřeno zůstává údajné obsazení hradu Hynkem z Valče v listopadu 1430. Jan (Jindřich) z Valdštejna a Sádka vstoupil roku 1446 na spolek na hrad Sádek a jeho příslušenství s Janem z Hradce, čemuž příbuzní Zdeněk a jeho syn Jan odporovali.¹⁰⁾ Nicméně po Janově smrti se ve

4) Zbraslavská kronika - Chronicon Aulae regiae (ed. Z. Fiala), Praha 1976, s. 234; CDM VI, Suppl. č. 20.

5) RBM III, č. 83; CDM VI, č. 144; č. 162; č. 261.

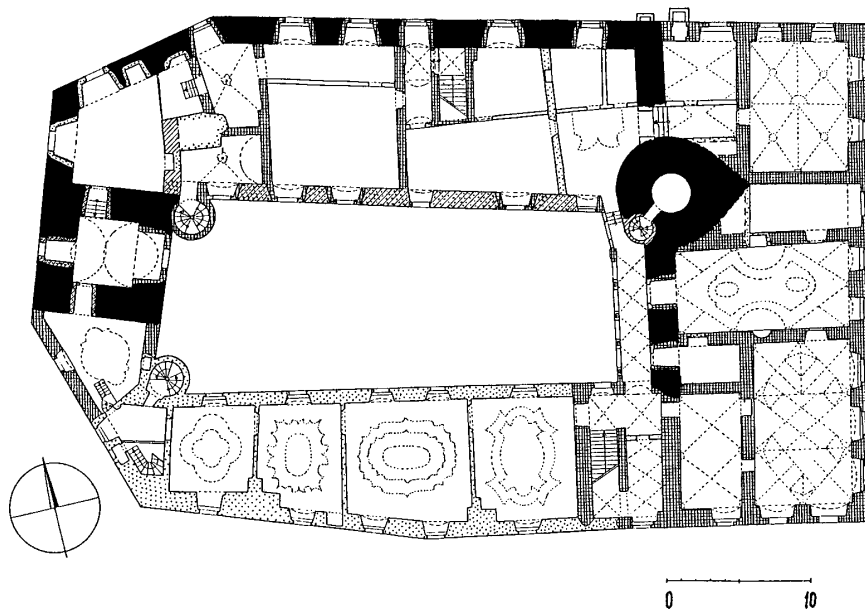
6) Srov. CDM VII, č. 879; VIII, č. 261; ZDO I, č. 963 a č. 964; CDM XV, č. 171; ZDB III, č. 376; VI, č. 147.

7) Srov. M. Plaček, Rod erbu zubří hlavy do počátku 15. století. ČMatM 114, 1995, s. 127; ZDB VII, č. 540; VIII, č. 227.

8) Z. Měřinský - M. Plaček, Rokštejn, středověký hrad na Jihlavsku, Brno - Brtnice 1989, s. 9; AČ X, s. 250, č. V.

9) AČ IX, č. 32; J. Pilnáček, Staromoravští rodové, Vídeň 1930, s. 367.

10) A. Neumann, Nové prameny k dějinám husitství na Moravě, Olomouc 1930, s. 258, s. 80; F. Krones, Die erzählende Quellen Mährens in fünfzehnten Jahrhundert, ZDVGM 4, 1930, s. 43 - cit. Pešinův Mars Moravicus; ZDB XII, č. 439 a 442.

Obr. 5: Hrad Sádek, analýza půdorysu 1. patra.

zboží uvázal Zdeněk ze Šternberka, jehož kvůli tomu 1459 a 1460 pohnali synové Zdeňka z Valdštejna. Po Zdeňkovi Sádek získal Jindřich z Hradce na Telči a také jeho v letech 1464 a 1466 kvůli tomu Jan a Hynek z Valdštejna poháněli.¹¹⁾ Nakonec Hynek panství vydobyl, ale již roku 1481 ho zapsal Půtovi z Lichtenburka, což se neobešlo bez soudních žalob potenciálních dědiček po Janovi z Valdštejna, kterými byly Anna z Ludanic a Kateřina z Eckartsau. Půta pak roku 1490 prodal a 1492 zapsal panství Vilémovi z Pernštejna.¹²⁾

Vilém věnoval Sádek své dceři Bohunce, která na něm již v roce 1519 sídlila a přebývala tam i po smrti druhého manžela. Zemřela roku 1549 a Jaroslav z Pernštejna Sádek ihned prodal Zdeňkovi z Valdštejna (k intabulaci došlo 1551).¹³⁾ Po Zdeňkovi (†1561), který byl zemským hejtmánem, držel Sádek jeho syn Jindřich, který v roce 1589 zemřel. S manželkou Zuzanou z Kementu měl syna Zdeňka, jenž se jako jeden ze stavovských direktorů zemské vlády aktivně zúčastnil stavovského povstání, statky mu byly zabaveny a roku 1623 zemřel ve vězení.¹⁴⁾ Význam druhého držení Sádku Valdštejny spočívá v tom, že za nich proběhla velkorysá vrcholně renesanční přestavba, jejíž provedení v podstatě zachránilo hrad před druhým zpusnutím.

Roku 1622 císař Ferdinand II. obdařil konfiskátem podplukovníka Tomáše Cerboniho, jemuž zámek údajně roku 1643 marně dobývali Švédové. Nepochybně byl polovinu roku 1645 hrad Švédy obsazen.¹⁵⁾ Po skončení třicetileté války se poničené sádecké panství dlouho vzpamatovávalo a vnuk Tomáše Cerboniho František Maria zadlužený statek roku 1678 prodal Gottfriedovi z Walldorfu, po němž ho 1687 převzal syn Gottfried Anton. Za něho, v roce 1694, zasáhl zámek blesk, a tudíž vyhořel. Tuto událost zachycuje nástropní obraz v zámecké kapli (ovšem asi z poloviny 18.

století). Roku 1732 převzal Sádek bratr Gottfrieda Antona, hrabě Gottfried Ignác, jehož následoval syn Ignác Gottfried a po jeho smrti byl roku 1797 statek zapsán Františkovi Kajetánovi hraběti Chorynskému z Ledské.¹⁶⁾ Rodu Chorynských zůstal Sádek až do roku 1945 a již několik desetiletí je po úpravách zámek využíván základní školou pro děti přilehlých obcí.

Dispozice souboru je trojdílná. Cesta k jádru prochází obdélným předzámčím, které vzniklo z předhradí, a pak do svahu bývalého valu, na jehož horní srovnanou plochu vložili renesanční předbraní. Obvodní hradbu obdélného předhradí zpevňují dvě hranolové bašty, na jejichž relativní stáří ukazuje vložení do

kurtin a nikoliv do nároží. Další baštu mohlo jako substrukci využít severní, shodou okolností nejstarší stavení v předhradí. Hradba ze smíšeného zdiva vymezuje pozdní předbraní, které vzniklo po rozšíření jádra vysunutím renesančního křídla do příkopu. Půvabný přízemní pavilon na jihu z doby po roku 1710 byl na základě formální analýzy zařazen do okruhu prací D. Martinelliho, ač se na jeho projektu asi nepodílel přímo, pokud vůbec.¹⁷⁾

Cesta dlážděná kamenem vede přes most do brány ve východním průčelí třetího dílu - jádra hradu, nynějšího zámku. Zděný most o dvou zazděných obloucích spojuje portál vjezdu s kamennou zdí vymezující dobře dochovaný obezděný příkop, který obíhá kolem celého zámku (jádra). Příkop je po bocích křídla přepažen zdmi navazujícího předhradí, v nichž jsou průchody, které zpřístupňují příkop na ostatních stranách. Srovnáním archivního situačního plánu z počátku 18. století z norimberského archivu se skutečností je vidět, že se dodnes dochoval v tehdejší podobě a postrádáme jen dvojici padacích mostů k brance pro pěší a k bráně pro vozy.¹⁸⁾ Na plánu je zřetelná také studna na nádvoří před lomeným pasem niky ve dvorní zdi severního křídla. Dnes je identifikovatelná jen podle propadajícího se povrchu dvora.

Ze dna okružního příkopu dodatečně vyrostla parkánová zeď, jež ve vzdálenosti 3 - 4 m sleduje hlavní hradbu - dnešní obvodovou zeď zámku. Je zachována na západě a zhruba na polovině délky na severu a jihu, kde je však místně pobořena. V místech třech zlomů ji zesilovaly drobné oblé bašty o šířce přibližně 4 m, dnes vyplněné zeminou, ale původně s podzemními klenutými prostory. Na jihu a severu jsou bašty poněkud protáhlé, kamenné a dovnitř otevřené, západní je kratší, její zdivo obsahuje hodně cihel, k hradbě je přiložena na spáru a působí dojmem ro-

11) LC IV, s. 2 a 49; IV, s. 121 a 213.

12) ZDB XV, č. 198; LC V, s. 299, 400, 83; ZDB XVI, č. 110.

13) F. Dvorský, I. c., s. 378; srov. P. Vorel, Pernštejnská svatba v Prostějově roku 1550, ČMatM 114, 1995, s. 139 - 139; ZDB XXVI, č. 223 a 252.

14) M. Zaoralová, Od husitství do Bílé hory, in: Dějiny Brtnice, Brno 1988, s. 111 a 124; J. Pilnáček, I. c., s. 367.

15) F. Dvorský, I. c., s. 379, 380; R. Vrla, Hrad Ungersberg, s. 17.

16) F. Dvorský, I. c., s. 380 - 382, L. Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1938, s. 149.

17) V. Richter, Náčrt činnosti Domenica Martinelliho na Moravě, SPFFBU F7, 1963, s. 69; s otázkou o autorství hovoří B. Samek, I. c., s. 342.

18) Srov. J. Úlovec, Plány jihomoravských měst, hradů a zámků z fondu Reichsstadt Nürnberg. Jižní Morava 32, 1996, s. 267 - 293.

mantické obnovy. Zbytky dalších fortifikačních prvků na venkovní straně valu naznačují, že v pozdním středověku či raném novověku dostal hrad ještě jeden opevňovací pás, který však zubem času nejvíce utrpěl. Na jihozápadě je na mapě stabilního katastru zachycena protáhlá bašta obdobná parkánovým baštám, jejíž narušený líc je dochován. Navazující zeď je též v neúplnosti zřetelná a spolu s kontreskarpou vytvářela 3 m silnou sendvičovou hradbu. Na západě vnější líc vybíhá na počátek klesání hřebene a jeho zaoblení vytváří jakýsi rondel dvojnásobně rozměrnější než je bašta. Další prvky nejsou v terénu patrné a nejsou uvedeny ani na dosud známých historických plánech.

Možná proto, že okruh nebyl dokončen.

Obdélníkovou dispozici jádra zámku s polygonálním ukončením na západě uzavírají na všech stranách patrová křídla s vnitřním čtyřbokým nádvořím. Pouze v části severního křídla existuje suterén rozličné úrovně podlah a také zde a v křídle západním se vyvinulo mezipatro - patro původního hradu. Jen podle toho lze ihned rozpoznat prostor starší zástavby. Výškově a úpravou fasád sjednocená bloková zámecká stavba má v pohledově exponované východní části (i z boků) pravidelný rastr okenních otvorů. Budovu navíc kryje průběžná sedlová střecha shodné výšky hřebene, a tak na první pohled vůbec nepůsobí dojmem, že ukrývá středověký hradní organismus takřka v jeho plném rozsahu.

Strohý interiér nádvoří se dvěma věžicemi vřetenových schodišť na západě oživuje patrová arkádová lodžie na protilehlé straně. Ze střechy východního křídla vyčnívá barokní vížka pro umístění hodin, jejichž stroj odstranili teprve po roku 1945. Pronik oblého tělesa do chodby v patře a klínovitého útvaru do kuchyně v přízemí severně od průjezdu naznačuje existenci staršího útvaru, který renesanční stavba respektovala. Odtud byl jen krůček ke zjištění torza horní části britové věže, šikmo ubourané těsně pod krytinu střechy. Právě na části tohoto torza je založen zmíněný hodinový nástavec.

Do nádvoří se prochází průjezdem ve východním křídle, který je zaklenut dvěma poli křížové renesanční klenby s narušenými štukovými svorníky. V renesančním portálu po levé straně jsou dosud osazeny kosočtverečně plátované železné dveře. Průchod pod lodžií do nádvoří vede gotickým hrotitým portálem s nevýrazně okoseným kamenným ostěním bez zřetelného výběhu a vpadlinou padacího mostu. Portál je osazen v čelní hradbě a za ním vpravo je prostý sedlový portálek s okosením provedený z místní žuly, kterým se vchází do vřetenového schodiště zčásti zapuštěného do tělesa věže. Její brit a díl zaoblení se projevuje v místnosti vedle průjezdu a dále v navazujícím prostoru, jenž byl navenek opatřen komínovitým arkýřem prevetu. Křídlo představené před hradbu s lomeným portálem je rene-

Obr. 6: Hrad Sádka, průhled nádvořím k západu (stav v roce 1983).

sanční a jeho hloubka dovolila mimo příčně procházející průjezd podélně dvojtraktové uspořádání. V prostorech jsou dochovány výsečové a křížové klenby s hřebínky na hranách. V místnosti jižně od portálu je jižní zeď zřetelně nepravidelná a velmi silná a patří pravděpodobně zrušenému gotického předbraní.

Vlevo za gotickým portálem vjezdu vede ke hlavnímu schodišti chodba vytvořená uzavřením dvou křížově klenutých polí arkádové lodžie. Křížovými klenbičkami jsou též klenuté podesty dvojramenného schodiště se stoupající valenou klenbou. Chodba pod druhým ramenem patří už k jižnímu křídlu a byla původně přístupná z nádvoří (zazděný pravoúhlý portál s přetínáním prutů?). V silné západní zdi chodby jsou prolomeny průchody do dnešních šaten a sociálního zařízení. Zbytek původní renesanční klenby se uchoval v šatně, záchody a umývárny mají moderně upravené, zřejmě zavěšené stropy. V zesílení zdiva okolo výklenku v jihozápadním koutu šaten je skryt pozůstatek raně gotické hradby. Její šikmý průběh byl ubourán a ke zlomu přisadili rovnou zeď renesanční přístavby. Gotická zeď se projevuje ještě v nepravoúhlém ukončení následující místnosti klenuté dvěma křížovými, již barokními klenbami. Současné klenby mají také tři následující prostory, které se směrem k západu vlivem šikmého vedení gotické hradby zužují a jsou osvětleny okny z nádvoří. Pouze velká síň s výsečovými klenbami má jediné, dodatečně prolomené okno do příkopu.

V souvislosti s barokní dostavbou jižního křídla byl zastavěn také prostor původního koutu nádvoří za jihozápadní schodišťovou věžicí, jehož přízemí spojuje s přílehlou částí parkánu segmentově klenutá chodbička. Navenek je opatřena pravoúhlým pískovcovým ostěním bez profilace a se světlíkem, nad nímž je sekundárně osazena (přenesena) deska Zdeňka z Valdštejna oznamující započetí přístavby v roce 1560. Z chodbičky byl původně přístupný trojúhelný prostor, v němž se podél zdi zalamuje uzounké schodiště, ale zaoblení jeho okenních špalet nevylučuje existenci staršího točitého schodiště. Navazující západní krátké křídlo obsahuje v přízemí jen dva prostory, oba přístupné

Obr. 7: Hrad Sádek, průhled nádvořím k východu (stav v roce 1981).

přímo z nádvoří. Severní, téměř čtvercový, má kamennou valenou klenbu a ze vztahu nepravidelné výseče nad nikou pravoúhlého okoseného portálku s trojúhelným výběhem je ji možno zařadit do období pozdní gotiky. Síla zdiva okolo 2,5 m, která se jen málo zmenšuje i v patrech a je zřetelná i na půdě, ukazuje na existenci věže o hraně 9,2 m. Jižní prostor nepravidelného tvaru vznikl přepažením kouta mezi hradbou a zmíněnou věží. Je klenutý zužující se plochou valenou klenbou a od západu byl osvětlen a větrán drobným, nyní zaslepeným okénkem. Do severozápadního koutu dvora byla už v rané renesanci vložena druhá schodišťová věžice, opatřená schody a středovým sloupem z tvrdého dřeva.

Severní křídlo je vlastně scelená, postupně narůstající palácová budova, která v raném novověku propojila britovou východní a hranatou západní věž. Její velmi složitě členěné přízemí má rozdílné výškové úrovně podlah a bylo zejména ve střední a východní části několikrát značně přestavováno. Nejhlouběji je položen sklep v severovýchodním nároží hradu s omítnutou, patrně renesanční valenou klenbou s jedinou trojbokou výsečí, související se starším vstupem. Dolní část vedlejšího, rovněž vícekrát upravovaného vstupního prostoru je dílem zasekána do skalního podloží. Vloženými pilíři bylo podepřeno renesanční schodiště z nádvoří do pater při západní zdi a při tom byl prostor zaklenut. Přístupný je ze dvora po zalomených schodech, dále dolů vedou schody do zaplavených, a proto nepřístupných sklepních lochů, vysekaných ve skále pod nádvořím. Úpravy prostoru přesvědčivě datují v omítce vyškrábané nápisy při vstupu z nádvoří (1585) a na zdi dělicí schodiště od dolní části (1725).

Další prostory jsou již v úrovni nádvoří. S nádvořím sousedí malá místnost, v níž se projevuje oblý tvar východní věže. Je opatřena mírně parabolickou, valenou omítnutou klenbou s výsečí nad nikou vstupu, jistě ještě pozdně gotického původu, stejně jako okénko s kamennými překladky vedle vchodu. Rozlehlý příčný trakt, který prostupuje středem paláce v celé hloubce je přístupný původně špaletovanou nikou a také zde jsou v silné nádvořní zdi zacho-

vány špalety dvou zaslepených okének. Východní výklenek je opatřen střežovitým záklenkem, otvor bližší dveřím má pak kamenné překlady. Gotický prostor s useknutým jihozápadním koutem překlenuli plochou renesanční klenbou se dvěma styčnými výsečemi. Západní nasedá na patky pasu, jímž byla prolomena gotická zeď do přilehlého gotického lichoběžného prostoru. I ten v renesanci valeně zaklenuli, přičemž klenbu na severu opřeli do přízděné masivní patky. Celý trakt dnes slouží jako uhelna.

Mezi vstupem do uhelny a do sklepů jsou dveře na schodiště vložené v rané renesanci do paláce. Naopak blíže ke schodišťové věžici je zvenčí nádvořní stěna

ještě otevřena nikou s hrotitým, na vnitřním líci dodatečně zazděným obloukem. Pod ním se vstupovalo do chodby, která podél dvora propojila severozápadní skupinu místností. V nádvoří před ním byla studna, na jejímž místě se dosud propadá zemina. Chodba má valenou klenbu se styčnými výsečemi a valeně je klenut také průchod do severozápadní nepravidelné místnosti. Ta má kamennou, pozdně gotickou valenou klenbu s otisky širokého bednění ve vyhrzlé maltě. Při východní stěně je výseč zazděné niky dveří a výseč má i valená klenba stejného původu ve vedlejším prostoru, přístupném přímo z chodby. Kvůli existenci spojení těchto sousedících místností a opakování schématu v patře se průchod z chodby do nárožního prostoru jeví jako pozůstatek přímého pozdně gotického schodiště do mezizpatra, které zrušili záhy po zřízení schodiště v ose křídla.

Mezizpatro se vyvinulo výhradně ve středověké části dispozice - tedy v severním a západním křídle. Ve hmotě západního křídla vyniká opět masivní čtyřhran hranolové věže, jehož interiér byl v pozdní gotice napojen na provoz paláce, a to pozdně gotickými průrazy v severní a jižní stěně. Dochovaný jižní portálek je velmi prostý s okosením bez výběhů. Prostor má pozdější valenou klenbu segmentového průřezu a kvůli osvětlení vybourali i rozměrnou nikou okna do nádvoří. Trojúhelný prostor jižně od věže kopíruje dispozici v přízemí, je plochostropý, osvětlený z nádvoří jedním oknem a barokní úpravu dokládá zazděný vchod, jímž byl po zachovaných schodech přístup do prvního patra na styku západního a jižního křídla.

Tri západní místnosti severního křídla si uchovaly neobyčejně autentickou pozdně gotickou atmosféru. Valené, omítnuté a poměrně nepravidelné klenby dosedají do stěn prakticky bez patek a původnost oboustranně špaletovaných průchodů dokumentují gotické výseče nad jejich nikami. Případná kamenná ostění však nahradily pozdní dřevěné zárubně. Také okna v obvodní zdi dostala v baroku prostá kamenná ostění. Zmíněný dojem podtrhuje rezná podlaha z cihel a čtvercových hladkých dlaždic. Chodba při nádvořní zdi je také valeně klenuta a po vložení renesančního schodišťové věžice a jejím komunikačním napojení ji předělili zdi.

Obr. 8: Hrad Sádek, východní část jižního průčelí s krakorci arkýře.

Střední a východní část křídla je přístupná výhradně po vložení raně renesančním přímém schodišti a o jednotné úpravě svědčí podlaha z fošen a pozdně gotická okosená ostění oken. Z podesty schodiště vedou dva protilehlé portály do přilehlých místností. Západní se skládá z prostoru pod stlačeným širokým pasem a křížové klenuté dílu s terakotovou deskou na styku hran klenby. Desku zdobí dvojité až trojité pásové bordura pletencového úponkového ornamentu a půlkulové nýty. Mimořádně silná severní zeď (přes 3 m) prolomena není. Rozsah zesílení je omezen na střední část severního křídla a její dimenze je zřejmě důsledkem přízdívky.

První místnost východně od schodiště je přístupná asi sekundárně osazeným pravouhlým portálkem s vyžlabeným okosením vybíhající háčkem (sférickým trojúhelníkem). Otvor uzavírají plátové kosočtverečně pásované dveře pozdně gotického charakteru a místnost má raně renesanční klenbu se třemi dvojicemi výsečí (s nosy) a v ose jsou vsazeny dvě zabílené terakoty s centrální rozetou. Hřebínky výsečí dosedají na dekorativně zdobené, leč elektrickou instalací porušené konzolové patky s čabrakou. V následující úzké místnosti s křížovými klenbami se ve východní stěně zase projevuje oblina britové věže a do prostoru v severovýchodním nároží hradu z ní vede pozdně gotický portál. Jeho ostění s půlkruhovou archivoltou je okosené, má trojúhelný výběh a o primárním osazení svědčí průnik pětiboce tvarované pozdně gotické výseče do valené, lehce parabolické a omítnuté gotické klenby. Druhá výseč je nad severním okenním výklenkem, jehož existenci dovoluje osla-

bení obvodní zdi na běžné 2 m. V úrovni mezipatra má trámové podlaží také interiér britové věže. Je přístupné dodatečnou chodbičkou z točitého schodiště, proti níž na severu je průraz do jinak nepřístupné, zřejmě pozdní kourové komory. Věži se blíže věnoval R. Vrla, na jehož první citovanou stať odkazují.

První patro mělo v období funkce zámeckého sídla reprezentační charakter (*piano nobile*) a rovněž škola ho využila pro umístění tříd a kanceláří. Jako třídy jsou upraveny i prostory severního křídla, které byly od renesančního období značně pozměněny. Tři křídla na východě vhodně propojuje arkádový ochoz, takže kvůli komplikovanému přístupu není intenzivně využíváno jen křídlo západní a prostory k němu přilehlé.

Jižní křídlo počíná horní podestou hlavního schodiště ve východní části, která je spolu s prostorem nad jeho dolním ramenem zaklenuta renesančními křížovými klenbami s mírnými hřebínky. K západu směřuje enfiláda čtyř místností barokního původu. Jsou osvětleny jak z nádvoří, tak z vnějška zámku barokními okny a ze stejného období patrně pochází úprava plochých stropů s poměrně bohatou štukovou výzdobu. Z výstupu schodiště je též přístupné východní křídlo, které v renesanci postavili před původní východní zeď hradu. Za přilehlou místností (sborovnou) se dvěma poli křížové klenby nasedající na římsové patky se nachází sál, který je vybaven nejsložitější klenbou. Základem jejího obrazce jsou tři pole s koutovými patkami. Z nich a dalších římsových patek (i uprostřed kratších stran) vychází složitý síťový obrazec hřebínků. Také osvětlení sálu třemi okny na východ a dvěma na jih je původní. V ose křídla nad průjezdem je v celé hloubce křídla další sál se dvěma okenními osami na východ. Jeho v podstatě renesanční klenba o stejném systému patek jako v sále přechozím a s koutovými výsečemi byla upravena v baroku, kdy také obdržela štukovou výzdobu z vykrajovaných segmentů a dvou oválných zrcadel. Delší stěny sálu jsou uprostřed pročleněny barokním krbem (na severu) a oblou nikou (na jihu), vstup z ochozu umožňuje průraz v síle gotické hradby, která se dochovala až sem.

V úzké místnosti severně od sálu vzalo původní vybavení zaskvě a stěna na západě překryla opticky rušivý brit věže. V severovýchodním nároží je další velká, renesančně klenutá místnost se dvěma okenními osami na sever a dvěma k východu. Její půvabná renesanční klenba s koutovými výsečemi dosedá na rovné římsové patky v koutech a ve střezech stěn. Hřebínky imitují křížové obrazce, přičemž pro zvýšení účinku jsou do jejich křížení vloženy patrně štukové plasticky zdobené svorníky. Ve vrcholu klenby se dochovala polovina velkého terče. Přilehlý prostor na západu je zaklenutý výsečovou klenbou, která je v recentně vydělené, moderně upravené kanceláři ředitele ukryta pod zavěšeným podhledem.

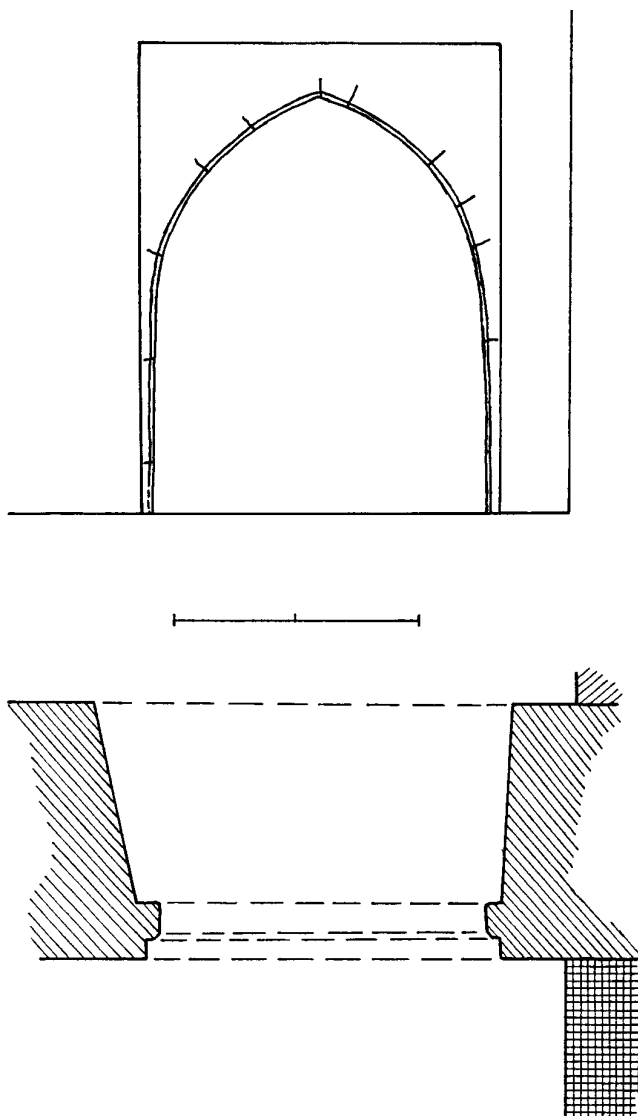
Rozdíl v úrovni podlah severního (zvýšeného) křídla oproti ochozu arkády a východnímu křídlu vyrovnává několik schodů kolem zaoblení věže, jež je patrně ze dvou třetin. Ochoz se do nádvoří otevíral mezi štíhlými toskánskými sloupky zdvojeného rytmu, které nesou architráv kladi a tomu odpovídá počet čtvercových křížových klenbiček s hřebínky na hranách. Vstupní prostor severního křídla je zmenšen vložení příčky a vzniklé místnosti dostaly moderní úpravu. Půdorysně složitě je utváření následujícího

Obr. 9: Hrad Sádek, vnitřní nika portálu vstupní brány.

příčného traktu, do něhož prostupují zdi raně renesančního schodiště a zpětná chodba od jeho výstupní podesty. Proto je část s pronikem schodiště oddělena zdi, která vydělila i místnost vedle schodiště. Také třídy při nádvoří zdi mají zavěšený moderní podhled. Ke skupině tříd se na západě připojuje ještě nepravidelný prostor klenutý křížovou renesanční klenbou a rozetovým štukovým svorníkem. Všechny okenní otvory v patře severního křídla, a to jak do nádvoří, tak navenek, jsou renesančního (některé snad i staršího) původu, ale všechny mají raně barokní kamenná ostění.

Západní část severního křídla je přístupná výhradně přes obě schodišťové věžice. Přes severozápadní sice jen malá valeně klenutá síňka se štukovou růžicí na styku výseče, přes jihozápadní pak kaple, ale přístup prochází celým západním křídlem, včetně patra hranolové věže. Barokní kaple zaujala prostor severně od věže, který byl k tomuto účelu značně upraven. Zdi a plochý strop jsou zdobené ornamenty štukových pásků zvýrazněných malbou a mnohotvarými zrcadlovými rámy na stěnách, špaletách a přímých záklescích oken. V nich byly původně olejomalby svatých, které jsou nyní uloženy v Západomoravském muzeu v Třebíči. Stropní oválný obraz patří de facto k vedutám zámku, neboť zobrazuje sv. Floriána, jak hasí požár, který zámek zachvátil v roce 1694. Je to zřejmě malba pozdější, vychází ze starší předlohy a také ona je nyní v muzeu restaurována. Dřevěné vybavení kaple (výplňové dveře a panská oratoř) bohužel značně chátrá. Vstup na oratoř byl pravděpodobně od východu, kde jsou zazděné

Obr. 10: Hrad Sádek, náčrt vstupního portálu hradu (pohled a profil).

dveře a schůdky a další zaslepený vstup vedl k bližší schodišťové věžici. Záhadný, půdorysně nevyplněný prostor při oratoři může skrývat v současné době nepřístupnou komůrku.

Patro západní věže má stále ještě velmi silné obvodní zdi, v nichž je vylámána široká, pasem překlenutá nika okna do nádvoří. Místnost je valeně klenutá, vstup od jihu je opatřen pozdně gotickým pravoúhlým portálem s okosením a okénko ven z hradu (na západ) je zazděno. Nepravidelnou místnost jižně od věže s prostorem v nároží spojuje opět několik schůdků. Odtud je přístup do schodišťové věžice, dříve také do jižního křídla (zazděným raně barokním portálem) a asi i do mezipatra západního křídla.

Shrnutím poznatků z provedených průzkumů je již možné vytvořit věrohodnou představu postupných proměn hradního organismu. Někdy nedlouho před rokem 1286 vznikl na osamělém kopci nad Kojeticemi raně gotický hrad, jehož významnou a nepochybnou součástí byla okrouhlá věž s břitem. Její vnitřní prostor ($d = 2,55$ až $2,65$ m) byl nejpozději v 15. stol. přepatrován a je završen pasy nesoucími hodinový nástavec. Vnější průměr bergfritu - přibližně 7,8 m - přitom nebyl nijak velký. Téměř v původním stavu se dochovala dutina věže a větší část vstupní chodbičky se

Obr. 11: Hrad Sádek, sedlový portálek točitého schodiště břítové věže.

Obr. 12: Hrad Sádek, vřeteno schodiště břítové věže.

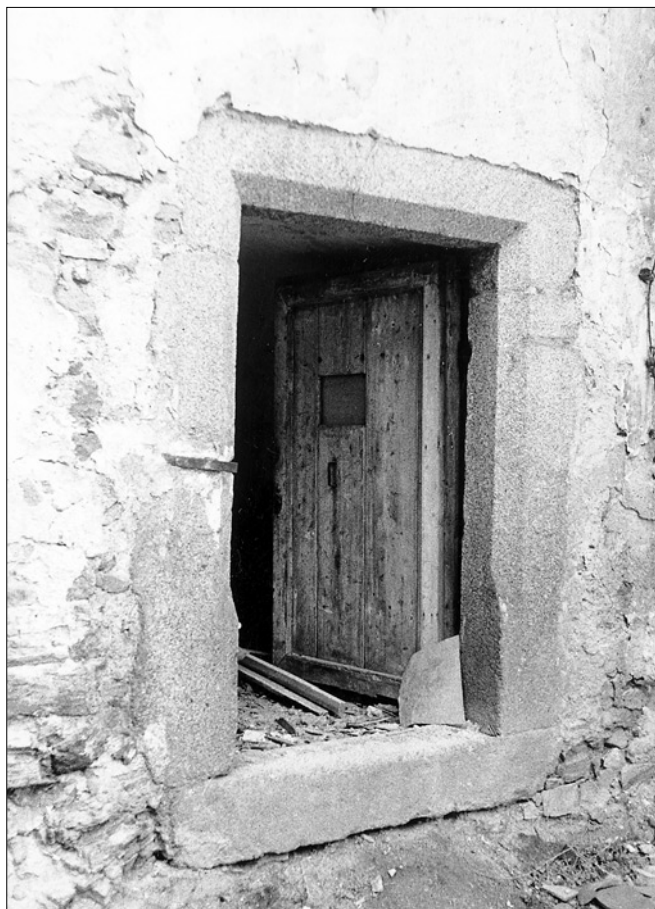
střechovitým záklenkem ve třetím a šterbiny průduchů ve čtvrtém podlaží. Průduchy dnes ústí na půdu. Odpadem a rumem polozasypaná spodní část věže nebyla blíže zkoumána z důvodů nepřístupnosti. Tvarem věž zapadá do moravského prostředí, kde okolo roku 1280 opakovali někteří šlechtičtí stavebníci zeměpanské předlohy, jak je znali z Veveří, Vranova, Bítova a ze Svojanova těsně za zemskou hranicí.

Na Sádku se však asi uplatnil ještě další prvek ze schématu nejstarších dispozic královských hradů - obytná hranolová věž. Podle rozměrových vazeb byla pravděpodobně součástí původního rozvrhu též hranolová západní věž. Při půdorysném rozměru $9,2 \times 9,3$ m měla vnitřní prostor v přízemí $4,0 \times 4,1$ m (v mezipatře pak $4,05 \times 4,3$ m), rozměrově a polohou mohla tedy být obytná. Ovšem její obranné hodnoty se proti klesajícímu hřebeni mohly jistě také uplatnit. Původně byla vybavena plochými stropy, neboť nejstarší dochovaná klenba přízemí se jeví jako pozdně gotická. Pro vznik už ve 13. století svědčí skutečnost, že po dobytí v roce 1312 zůstal hrad pobořený asi až do začátku 15. století, kdy ho teprve obnovili Valdštejnové. Zdeněk totiž převzal Sádek jako svůj díl a brzy se po něm také psal. Stavba hranolové zatažené věže (i obytné) těchto rozměrů by na hradech v té době byla značným anachronismem a palác svými rozměry a umístěním existenci věže zřetelně respektuje. Naopak je dost možné, že k bergfritu tehdy připojili vřetenové schodiště se sedlovým portálem.

Otázkou zůstává i časové zařazení staršího dvojprostorového plochostropého paláce, jehož délku vymezují dvě

zdi lehce odchýlené od kolmice k obvodní hradbě. Ta je přitom v jeho místě výrazně - v přízemí o 1 m - zesílena. Zdi paláce prostupují do mezipatra a v obou podlažích je mírně zesílena také dvorní zeď. Bohužel právě prostory tohoto paláce byly několikrát značně přestavěny. Zeď západního přízemí v 16. století dokonce otevřeli pasem, a místnost tak spojili se sousedním, ještě pozdně gotickým prostorem. Proměny zavinily absenci architektonických článků a z původního paláce se patrně zachovaly jenom výklenky dvou zaslepených okének a snad i vchodu do západní místnosti. Proto nelze s jistotou říci, zda byl palác od počátku součástí hradní dispozice. Oproti organickému zapojení hranolové věže se zdá být palác k hradbě dodatečně přiložen jako samostatné čtyřhranné těleso. To však může představovat jen logickou, leč vágní úvahu, nebo šlo pouze o fázi či mikrofázi. Stavba takového paláce až při obnově hradu na počátku 15. století však nevypadá příliš věrohodně. Bohužel způsob a rozsah průzkumu nedovolil ověření charakteru zdiva, užitého kamene a malty a konkrétních vazeb hloubkovými, ani podomítkovými sondami.

Podobný datační problém představuje hlavní vstupní portál hradu. Víme sice, že hrad byl pravděpodobně devadesát let pustý, ale není znám stupeň poškození. Chronologicky málo citlivé nepřilíh široké okosení a jeho poškozený a nezřetelný výběh nemohou potvrdit, jestli se portál vpadlinou mostu v podstatě uchoval a byl při obnově nejvýš opraven, nebo byl při obnově vyměněn. V každém případě jsou rozměrné stojky a klenáky z jiného kamene, než z jakého je vytesán sedlový portálek do schodiště bergfritu.

Obr. 13: Hrad Sádek, portálek z nádvoří do přízemí hranolové věže (stav v roce 1981).

Možná už Zdeněk, ale nejpozději Jan z Valdštejna těsně po husitských válkách asi započali s rozšiřováním obytných ploch. Jako úspěchané dílo pohnutých dob se totiž tváří tři prostory připojené k paláci na obou jeho koncích. Kvůli udržení obranných hodnot se nadále vyhýbají dotyku s věžemi, a mají proto menší hloubku než starší palác. Vzhled na závěr středověku ovlivnili po roku 1490 téměř jistě páni z Pernštejna. Alespoň kontreskarpová zeď okružního příkopu a drobné bašty parkánu (staršího?) patří do aparátu jejich fortifikačních aktivit. Navíc se zde projevilo využití valu jako přímo bráněného prvku. Obezdním z vnější strany vznikla plentovaná sypaná hradba a s jejím vybavením flankovacími útvary se přenesla část tíhy obrany na nový vnější pás, což dovolilo sjednocení stavení hradu do bloku dvou křídel s oběma věžemi. Postačilo prodloužit nádvoří zeď paláce na obě strany, zastavět ozub jižně od hranolové věže a vznikla dvě obytná křídla, do nichž byla věž zapojena.

Zdá se, že ve sjednoceném paláci byly nejprve zaklenuty prostory na severozápadě a severovýchodě a z té doby pochází patrně většina pozdně gotických ostění portálů a oken. Když později, patrně pro Bohunka z Pernštejna, upravovali střední díl paláce, zaklenuli ho již raně renesančními klenbami na čabrakových konzolách a s příznačnými terakotami a vložili do jeho osy schodiště. Možná již tehdy zřídili i severní schodišťovou věžici, ale může být i produktem přestavby po r. 1560. Pozdně gotickou a raně renesanční autenticitu prostorů paláce nebylo dosud možno docenit, neboť chybělo zveřejnění.

Obr. 14: Hrad Sádek, klenba sálu jižního sálu v patře východního křídla.

Obr. 15: Hrad Sádek, interiér kaple s oratoří v severozápadním nároží.

Rozhodující pro podobu zámku byla renesanční přestavba, kterou podle nápisové desky roku 1560 započal Zdeněk Brtnický z Valdštejna. Po jeho brzké smrti († 1561) v ní jistě pokračoval syn Jindřich († 1589) a na Zdeňka z Valdštejna asi již mnoho nezbylo. Pozornost věnovali vylepšení obytné složky, a proto před čelo hradu do příkopu vysunuli východní křídlo. Protože přímá část čela neměla dostatečnou délku, zboursali jihovýchodní nároží a kus hradby a novou zeď napojili na nejširší místo dispozice. Díky tomu nabyla přístavba maximální rozměry a téměř pravoúhlý půdorys. Navíc vybylo místo pro odpovídající schodiště.

Zdá se, že ke zřízení schodiště došlo v souvislosti se stavbou arkádové lodžie, na níž se mohl podílet Baldassar Maggi z Arogn, který snad navrhl podobnou arkádu v Brtnici, stavěnou okolo roku 1593.¹⁹⁾ Vznik arkády na štíhlých toskánských sloupcích se dvěma archivoltami a cvikly s vybiženými paprscitými palmetami v přízemí a zdvojený rytmus sloupků patra, který souvisí s použitím přímého kladí, však na Baldassara nelze vázat. Obdobný systém se na jihozápadní Moravě uplatnil ještě před jeho příchodem v roce 1575, např. v Polici.²⁰⁾ Východní renesanční palác s dochovanými interiéry (včetně kleneb) a kamenickou výpravou oken a portálků patří k hodnotným renesančním architekturám Moravy.

19) J. Krčálová, *Renesanční stavby Baldassara Maggiho v Čechách a na Moravě*, Praha 1986, s. 72.

20) M. Plaček, *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1996, s. 283.

Nedořešený problém naznačuje odstraněný přístřešek na jižním křídle při styku s ochozem. Podle fotografií před poslední obnovou spočíval na kamenných konzolách (arkýře?) a pod ním se v omítce rýsuje snad přetínavý portál. Protože arkýř měl mít shodnou výškovou úroveň se starším palácem, nelze proto vyloučit, že zde započala stavba dalšího goticko-renesančního křídla, které záhy zahrnuli do vrcholné renesanční koncepce.

Obnova hradu po rušných událostech třicetileté války se vzhledu příliš nedotkla a další činnost zřejmě zásadně ovlivnil zmíněný požár v roce 1694. Díky jemu Walldorfové představili patro severního a západního křídla a tehdy patrně vzniklo křídlo jižní. Jeho patro je od hlavního schodiště celé nové, přízemí se napojilo na renesanční místnost při zlomu obvodové zdi. Pro požadovanou osovost vložili do jihozápadního kouta nádvoří druhou věžici. V této podobě zachytil zámek nejen obraz sv. Floriána v kapli, ale už historický plán z počátku 18. století a barokní přestavba musela tedy proběhnout ihned po ohni. Ostatně o tom svědčí hojně užívaná jednoduchá raně barokní ostění s lištou. Zda byl bergfrit snížen hned (obraz z kaple ho ještě zobrazuje), není jisté. Ovšem barokní hodinový nástavec na jeho podstřešním torsu hovoří o tom, že se tak stalo nejpozději okolo roku 1730.

S výjimkou oprav fasád a víceméně povrchových úprav si zámek uchoval podobu z počátku 18. století dodnes (jen

nedlouho před rokem 1975 zazdili arkády). Protože stál dlouho na okraji odborného zájmu, zaměření a možnost bližšího rozpoznání rozvrhu přinesla až poslední léta. Teprve odtud se odvíjejí argumentačně podložené představy o genezi hradního organismu od jeho středověkých počátků. Zjištění, že šlechtický stavebník se na Sádku inspiroval dvojvěžovým schématem (bergfrit - donjon), které na moravských zeměpanských hradech 13. století vznikalo většinou po etapách, je nepochybně pozoruhodné. Poslední průzkumy Sádku tedy přinesly nejen pronikavé zvýšení kvality poznání jeho samého, ale přibyl další prvek mozaiky vědomostí o moravské hradní architektuře. Zmíněná aktivita však nastolila i několik otázek, jejichž řešením by se měl zabývat hloubkový stavebně historický průzkum.

Použité zkratky

AC - Archiv český čili staré písemné památky české a moravské (edice)
CaBo - Castellologica bohemia
CDB - Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (edice)
CDM - Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (edice)
ČMatM - Časopis Matice moravské
LC - Libri citationum et sententiarum (edice)
SPFFBU - Sborník prací filosofické fakulty brněnské univerzity
VVM - Vlastivědný věstník moravský
ZDB - Zemské desky moravské - brněnská cúda (edice)
ZDVGMS - Zeitschrift deutschen Vereines für Geschichte Mährens und Schlesiens

ZUR IDENTIFIKATION DES MITTELALTERLICHEN KERNES DER BURG SÁDEK UND ZU SEINER ENTWICKLUNG

Vorliegende Arbeit knüpft an die Studie von R. Vrla von der Existenz zweier Türme von Sádek (Ungerberg, Bez. Třebíč) an - eines Rundens mit einer Kante an der Ostseite nahe des erhaltenen gotischen Burgtors und eines Viereckigen, wahrscheinlich des Wohnturms an der Gegenseite des länglichen Ringmauerpolygons. Die Anlage wird von einem Rest des späteren Zwingers mit Rundbasteien und einem gemauerten Graben umgeben. Die Burgstirn stellt ein Zweitrakt-Renaissancepalast dar, in dessen Tor eine Brücke vom Renaissancevortor und der niedriger gelegenen Vorburg mit zwei viereckigen Basteien und bisher nicht durchforschter Ringbebauung mündet.

Die Burg war 1286 im Prädikat von Stephan Ungar (Ursprungsanzeichen) von Sádek erwähnt worden und bei ihrer Eroberung durch König Johann von Luxemburg 1312 war sie im Besitz von Jimram von Ungersberg (alternativer Burgname). Schon damals besass sie zwei Türme und vielleicht auch einen Zweiraumpalas an der Nordmauer. Erst am Anfang des 15. Jh. erneuten sie Herren von Waldstein als neue Besitzer, wobei wohl die Spindeltreppe am Turm entstand. Zdeněk von Waldstein oder sein Neffe Heinrich Johann fügten vor Mitte des 15. Jh. drei schmalere Abteilungen den Seiten des Palas zu. Nach 1490 Herren von Pernstein liessen den Graben ummauern, Zwinger erbauen und in zwei Etappen für die Tochter Bohunka den Palas mit Türmen in zweiflügeliger Gestalt mit einem Treppenturm in ihrem Berührungspunkt vereinigen. Es gibt bemerkenswerte erhaltene spätgotische Räume im Westen sowie auch Frührenaissancegewölbe und -treppe im alten Palas.

Zdeněk von Waldstein erwarb die Burg 1551; er nahm 1560 ihren grundsätzlichen Renaissanceumbau in Angriff. Aus der maximalen Burgbreite schob er vor die Stirn einen neuen, in beiden Geschossen gewölbten Schlosspalast hervor; die Bauarbeiten schloss vermutlich sein Sohn Heinrich mit einer kurzen Doppelarkade und einer anknüpfenden Treppe ab. Die Arkade mit zwei Bogenläufen im Erdgeschoss und dem Doppelrythmus der das gerade Gebälk tragenden Säulen im Obergeschoss entspricht der Lösung im ebenfalls den Waldstein gehörenden Schloss von Brtnice (Pirnitz, Bez. Jihlava-Iglau), die wohl von Baldassar Maggi würde stammen mögen. Bei der Erneuerung nach einem Feuer 1694 die Walldorf fügten der Burg das Südflügel mit einem zweiten Trep-

penturm zu. Wohl damals, zweifellos aber im Barock erhielt die einstige Burg nach Niedrigmachung der Türme Gestalt eines ausgeglichenen Schlosses, die es sich trotz späterer Eingriffe behielt.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Sádek auf einem Ölgemälde vom Ende des 17. Jh.

(Západomoravské muzeum Třebíč - Museum Westmährens, Třebíč)

Abb. 2: Burg Sádek. Situationsplan vom Anfang des 18. Jh. (Staatsarchiv Nürnberg, Fond Reichsstadt Nürnberg).

Abb. 3: Burg Sádek. Untergeschoss des Burghornes, Grundrissanalyse. Legende zum bezeichneten Mauerwerk: 1 - vorausgesetztes frühgotisches Mauerwerk, 2 - Mauerwerk aus der Erneuerung am Anfang 15. Jh., 3 - spätgotisches Mauerwerk, 4 - Renaissancemauerwerk (späte Periode der Bohunka v. Pernstein und der grosse Umbau unter den Waldstein), 5 - Barockmauerwerk. Weiss - Konstruktionen des 19. und 20. Jh. (Zeichnung des Autors)

Abb. 4: Burg Sádek. Zwischengeschoss, Grundrissanalyse (alle Fotografien des Autors).

Abb. 5: Burg Sádek. Obergeschoss, Grundrissanalyse.

Abb. 6: Burg Sádek. Hofansicht gegen Westen (Zustand 1983).

Abb. 7: Burg Sádek. Hofansicht gegen Osten (Zustand 1981).

Abb. 8: Burg Sádek. Südfassade, östlicher Teil mit Kragsteinen eines Erkers.

Abb. 9: Burg Sádek. Portal des Eingangstors, Nische an der Innenseite.

Abb. 10: Burg Sádek. Skizze des Eingangsportals der Burg (Ansicht und Profil).

Abb. 11: Burg Sádek. Schulterbogenportal zur Wendeltreppe des Turmes.

Abb. 12: Burg Sádek. Treppenspindel daselbst.

Abb. 13: Burg Sádek. Portal vom Hof ins Erdgeschoss des viereckigen Turms (Zustand 1981).

Abb. 14: Burg Sádek. Gewölbe des Südsaals im Obergeschoss des Ostflügels.

Abb. 15: Burg Sádek. Inneres der Kapelle, in der Nordwestecke Oratorium.

(Übersetzung J. Noll)